

ГАЛУЗЬ ЗВ'ЯЗКУ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

О.П. Кочеткова,
Г.П. Задорожня, канд. вет наук,
О.Ф. Паладченко

Постановка проблеми. Сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відіграє значну роль у світовій економіці, оскільки ці технології стимулюють соціально-економічний розвиток, підвищення конкурентоспроможності і виробничого потенціалу економіки країни, сприяють зміцненню матеріально-технічної бази, підвищенню освітнього культурного розвитку. У сфері ІКТ найпоширенішими є *послуги зв'язку*, Світова практика свідчить, що для успішного науково-технічного й інноваційного розвитку важливе значення має зв'язок, і переважна більшість урядів визначила цей напрям одним із пріоритетних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку зв'язку присвячено дослідження експертів ОЕСР, ЄС, зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема: І.Б. Федорова, О.М. Гранічіна, М.І. Рагуліної, О.П. Голіциної, Ю.І. Якименка, О.І. Романова, А.І. Петренка, О.Я. Матова, С.О. Кравчука. У працях цих авторів висвітлюються питання пріоритетності окремих складових цієї галузі для сучасного науково-технологічного й інноваційного розвитку. Проте слід зазначити, що ними мало досліджено питання стану і перспектив розвитку Єдиної національної системи зв'язку й особливостей її складових.

Метою роботи є дослідження в рамках регуляторної політики стану і перспектив розвитку Єдиної національної системи зв'язку України й особливостей її складових як пріоритетного напрямку інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Згідно з розпорядженням Президента України від 03.10.1992 р. № 153/92-рп і постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.1993 р. № 790 створено Єдину національну систему зв'язку (ЄНСЗ), яка являє собою сукупність мереж зв'язку загального користування (відомчих і подвійного призначення), які забезпечують задоволення потреб споживачів

у послугах зв'язку. Вона складається з телекомунікаційного (електричного), поштового, спеціального і фельд'єгерського зв'язку.

Згідно з Законом України «Про телекомунікації», телекомунікаційний (електричний) зв'язок є невід'ємною частиною виробничої і соціальної інфраструктури України і призначений для задоволення потреб фізичних і юридичних осіб, органів державної влади в телекомунікаційних послугах. Діяльність у сфері телекомунікацій здійснюється за умови включення до реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій, а у визначених законом випадках – також за наявності відповідних ліцензій та/або дозволів. Ліцензуванню у сфері телекомунікацій підлягають такі види діяльності, як надання послуг:

- фіксованого телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування й експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів місцевого, міжміського, міжнародного електрозв'язку;

- фіксованого телефонного зв'язку з використанням безпроводового доступу до телекомунікаційної мережі з правом технічного обслуговування й надання в користування каналів місцевого, міжміського, міжнародного електрозв'язку;

- рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування й експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку;

- з технічного обслуговування й експлуатації телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- і радіомовлення, проводового радіомовлення і телемереж.

Тарифи на телекомунікаційні послуги встановлюються операторами, провайдерами телекомунікацій самостійно або регулюються державою шляхом визначення:

- граничних або фіксованих тарифів на загаль-

нодоступні послуги; надання в користування: каналів електрозв'язку операторів телекомунікацій, які займають монополіне (домінуюче) становище на ринку цих послуг; кабельної каналізації електрозв'язку операторів телекомунікацій;

- розрахункової такси за послуги пропуску трафіка до телекомунікаційних мереж операторів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на певному ринку послуг пропуску трафіка або операторів телекомунікацій, що займають монополіне (домінуюче) становище на ринку телекомунікацій.

Функції і повноваження національного оператора електрозв'язку в Україні покладено на Українське об'єднання електрозв'язку «Укртелеком».

Важливою складовою ЄНСЗ України є також поштовий зв'язок, що поділяється на поштовий зв'язок загального користування і зв'язок спеціального призначення, при наданні послуг яким гарантується охорона таємниці інформації. Розвиток і реконструкція мереж і засобів поштового зв'язку здійснюються в рамках державних програм розвитку Єдиної національної системи зв'язку України з урахуванням її пріоритетних напрямів і на основі сучасних досягнень науково-технічного прогресу в цій сфері. Надання послуг поштового зв'язку здійснюється через державне замовлення й обумовлюється державним контрактом між уповноваженим центральним органом виконавчої влади, визначеним Кабінетом Міністрів України, й оператором. Поштові послуги надаються на пільговій основі з покриттям пов'язаних з цим витрат за рахунок Державного бюджету України і місцевих бюджетів. Виконання функцій національного оператора поштового зв'язку згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 р. № 10-р. покладено на Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» (УДППЗ «Укрпошта»), що є членом Всесвітнього поштового союзу. Частка УДППЗ «Укрпошта» в загальних доходах від надання споживачам близько 50 видів послуг поштового зв'язку становить майже 96%. Фінансову підтримку національного оператора в наданні універсальних послуг поштового зв'язку забезпечує держава. Діяльність поштового зв'язку й УДППЗ «Укрпошта» регулює Закон України «Про поштовий зв'язок», прийнятий 04.10.2001 р.

Важливою складовою Єдиної національної системи зв'язку є спеціальний урядовий зв'язок, функціонування і розвиток якого забезпечує Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, яка підпорядкована і підконтрольна Президенту України, заходи щодо

забезпечення функціонування якої здійснюються Кабінетом Міністрів України. Основним завданням Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України у сфері урядового зв'язку є забезпечення в установленому порядку урядовим зв'язком Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, інших посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів військового управління, керівників підприємств, установ і організацій у мирний час, в умовах надзвичайного і воєнного стану, а також у разі виникнення надзвичайної ситуації. До сфери спеціального зв'язку належить також конфіденційний зв'язок, призначений для обміну конфіденційною інформацією в інтересах органів державної влади й органів місцевого самоврядування, створення належних умов для їхньої взаємодії в мирний час і в разі введення надзвичайного і воєнного стану в Україні. Реалізацію зазначених функцій забезпечує Національна система конфіденційного зв'язку, складовими якої є спеціальні телекомунікаційні системи (мережі), централізовані системи захисту інформації й оперативного-технічного управління. Послуги конфіденційного зв'язку надаються на платній основі операторами, які є юридичними особами і мають ліцензії на право їхнього надання відповідно до законодавства. Фінансування витрат, пов'язаних із створенням, функціонуванням і розвитком Національної системи конфіденційного зв'язку, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, а також за рахунок місцевих бюджетів й інших джерел фінансування, не заборонених законом.

Четвертою складовою галузі зв'язку України є фельд'єгерський зв'язок, основна функція якого полягає в наданні послуг щодо прийому, оброблення, пересилання і вручення адресатам поштових відправлень органів влади з використанням усіх видів транспорту. Фельд'єгерською службою також доставляється секретна кореспонденція до місцевих органів влади, на режимні, промислові, військові об'єкти. Крім того, фельд'єгерський зв'язок згідно з укладеними угодами надає платні додаткові послуги організаціям і установам, а також може доставляти до обласних центрів України військову кореспонденцію Міністерства оборони України й відправлень Державного підприємства спеціального зв'язку. Основні і додаткові послуги у сфері фельд'єгерського зв'язку здійснює Державна фельд'єгерська служба України (Держфельдслужба) у складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Основним принципом діяльності

Держфельдслужби є забезпечення конфіденційності відправлень і оперативності доставки.

Центральним органом державного управління в галузі зв'язку є Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України в складі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, основними завданнями якої є, зокрема:

- забезпечення формування і реалізації державної політики у сферах захисту державних інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем, криптографічного і технічного захисту інформації, використання і захисту державних електронних інформаційних ресурсів, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, надання послуг поштового зв'язку;

- забезпечення функціонування, безпеки й розвитку державної системи урядового зв'язку і Національної системи конфіденційного зв'язку;

- охорона об'єктів і майна Держспецзв'язку України.

Органом державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом і надання послуг поштового зв'язку є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), яка утворена Указом Президента України від 23.11.2011 р. № 1067/2011 і є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. У зазначеній сфері НКРЗІ здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу державного нагляду (контролю).

Вітчизняна галузь зв'язку характеризує стабільний розвиток. Так, у 2010 р. доходи від реалізації послуг зв'язку становили 47,4 млрд. грн., у тому числі населенню – на 18 млрд. грн., що відповідно на 0,9 і на 6,2% більше, ніж у 2009 р. Частка доходів галузі у ВВП України становить близько 5%. Доходи від надання послуг зросли на, %: передача і прийом телевізійних і радіограм, радіозв'язку – 6,6; кабельне телебачення – 5,7; комп'ютерний зв'язок – 26; надання доступу до Інтернету – 32,8; поштовий зв'язок – 4,4; IP-телефонія – 5,5; кур'єрська діяльність – 8,2; спеціальний і фельд'єгерський зв'язок – 14,4. Водночас зменшилися доходи від надання таких послуг, %: телеграфний зв'язок – 14,6; на міський телефонний зв'язок – 3,9; міжміський (включаючи міжнародний) телефонний зв'язок – 14; сільський телефонний зв'язок – 4 (див. таблицю). Доходи від надання послуг мобільного зв'язку

залишилися на рівні 2009 р. [1].

Протягом останніх років лідером за обсягами доходу у галузі залишається мобільний зв'язок, як один із вагомих сегментів телекомунікацій. Так, у 2010 р. доходи від надання послуг мобільного зв'язку досягли 28,8 млрд. грн., що становить 60,8% від загальних обсягів доходів галузі і 66,1% – доходів сфери телекомунікацій (див. рисунок).

В Україні ринок послуг мобільного зв'язку другого покоління (технологія GSM-900, 1800 МГц) практично досяг 100-відсоткового рівня покриття. Абонентська база мобільних операторів на кінець 2010 р. нараховувала 53,9 млн. абонентів, що на 1,4 млн., або на 2,5 % менше, ніж у 2009 р. Рівень номінального проникнення мобільного зв'язку в Україні на кінець 2010 р. становив 117,5%, що на 2,6% менше, ніж у попередньому році. Лідером на ринку послуг мобільного зв'язку залишається ЗАТ «Київстар Дж. Ес. Ем.», кількість абонентів якого становить 22,4 млн. Національним оператором «Укртелеком» здійснюється будівництво мережі мобільного зв'язку третього покоління (3G) в стандарті UMTS/HSDPA під торговою маркою «Utel». За даними звіту Міжнародного інституту електрозв'язку (ITU, www.itu.int/ITU-D/icteye), за кількістю інтернет-користувачів (15300 тис.) Україна після Польщі посідає в Європі дев'яте місце (лідери: Німеччина - 65 100 тис., Росія – 60000 тис.).

У сфері поштового зв'язку доходи від надання послуг протягом 2002 – 2010 рр. збільшилися в 4,2 раза (з 0,7 до 2,9 млрд. грн.), але в 2010 р. це зростання уповільнилося. Так, у 2009 р. порівняно з 2008 р. доходи зросли на 25,3%, тоді як у 2010 р. порівняно з 2009 р. – лише на 11,5%. Разом із тим доходи від надання послуг поштового зв'язку населенню в 2010 р. зросли на 5,4% до 577,6 млн. грн. Основними причинами такого зростання є збільшення обсягів надання універсальних послуг поштового зв'язку на 3,7% і підвищення тарифів, а також зростання доходів від виплати й доставки пенсій, грошової допомоги, частка яких у загальних доходах від надання послуг поштового зв'язку становить 43,0% [2; 3].

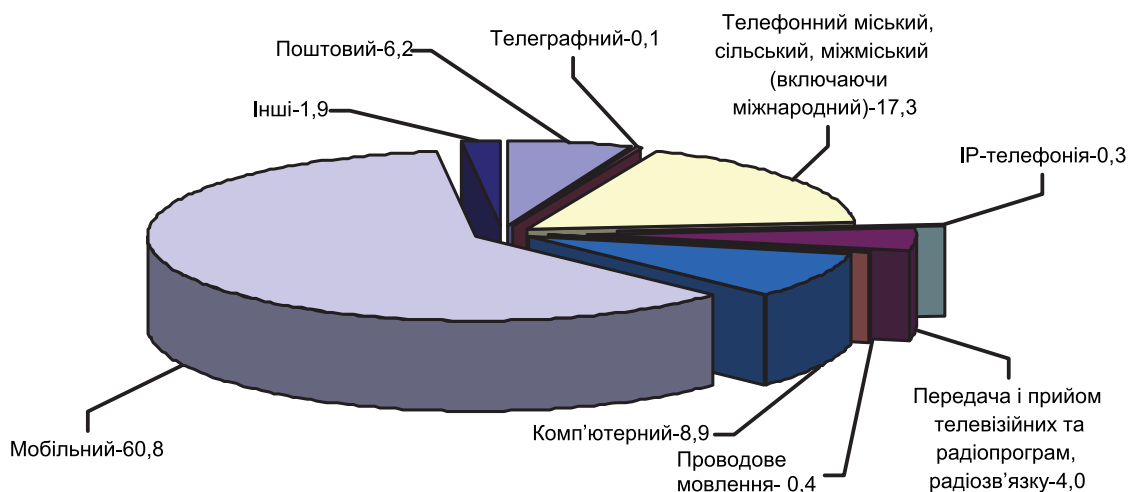
У 2011 р. згідно з даними Державної служби статистики України в галузі зв'язку операторами усіх форм власності було отримано 50280,7 млн. грн. доходів, що майже на 2862,1 млн. грн., або на 3,1% перевищує доходи 2010 р. Таке зростання відбулося завдяки суттєвому (на 6%) збільшенню доходів від надання послуг телекомунікації (електрозв'язку), зокрема, комп'ютерного (на 12,1%) і мобільного зв'язку (на 4,1%). Доходи від надання послуг поштового зв'язку

**Доходи від надання послуг пошти і зв'язку в 2010 р. темпи їхнього зростання (зниження)
(у фактичних цінах з урахуванням ПДВ, млн. грн.)**

Види послуг пошти і зв'язку	Усього	у % до 2009 р.	У тому числі			
			населенню	у % до 2009 р.	іншим користувачам	у % до 2009 р.
Усього	47418,6	100,9	18016,7	106,2	29401,9	97,9
Поштовий	2940,9	104,4	577,5	105,4	2363,4	104,1
Телеграфний	46,2	85,4	13	81,5	33,2	87,1
Телефонний міський	3958,6	96,1	2536,4	96,4	1422,2	95,4
Телефонний сільський	275,4	96	243	96,6	32,4	91,9
Телефонний міжміський (включаючи міжнародний)	3962,4	86	1743,8	83,5	2218,6	88,2
ІР-телефонія	158,2	105,5	0	3,1	158,2	105,9
Кур'єрська діяльність	306,8	108,2	7,2	82,2	299,6	108,9
Проводове мовлення	201,6	104,3	166,7	103,8	34,9	107
Спецзв'язок і фельдзв'язок	128,3	114,4	0		128,3	114,4
Передача і прийом телевізійних і радіопрограм, радіозв'язку	1918,7	106,6	1343	108,5	575,7	102,5
Нагляд і технічний контроль за використанням радіочастот	449,4	113,8	0,2	73,2	449,2	113,8
Комп'ютерний:	4236,8	126	2277,3	139,8	1959,5	113,1
з нього надання доступу до Інтернету	3805,1	132,8	2271,6	143,5	1533,5	119,7
мобільний	28835,3	100,0	9108,6	108,3	19726,7	96,5
У тому числі:						
стільникового	28817,2	100,1	9107,7	108,3	19709,5	96,6
пейджинговий	0,2	81	0	100	0,2	80,8
транкінговий	14,6	71,7	0,8	95,5	13,8	70,8
супутниковий	1	62,2			1	62,2
радіозв'язок розподільчих систем	2,3	103,5	0,1	566,7	2,2	98

становлять 3091,8 млн. грн., що на 3% більше порівняно з 2010 р., доходи від спеціального і фельд'єгерського зв'язку – 131,3 млн. грн. (на 2,3%) [4]. Слід зазначити, що у 2011 р. розподіл доходів зв'язку за складовими залишився на рівні 2010 р., зокрема, частка доходів від надання телекомунікаційних послуг становить 92,9%, поштового зв'язку – 6,1% у загальних обсягах доходів галузі. Це свідчить про те, що галузь зв'язку активно розвивається і має позитивні перспективи. Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» інформаційні й комунікаційні технології, що є сегментом телекомунікацій і основою галузі зв'язку, визначено як пріоритетний напрям розвитку науки і техніки на період до 2020 р. Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»

розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки визначено одним із семи стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на 2011–2021 рр. Постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р. № 942 затверджено Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 р., до якого ввійшов напрям «Інформаційні та комунікаційні технології» з відповідними розробками. Також розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні», до якого включено інформаційно-комунікаційні технології. Постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.2009 р. № 672 затверджено Державну цільову економічну

Розподіл доходів від реалізації послуг пошти і зв'язку у 2010 р., %

програму розвитку поштового зв'язку на 2009 – 2013 рр., метою якої є забезпечення ефективного функціонування й розвитку поштового зв'язку в умовах подальшої лібералізації ринку, поглиблення інтеграції України у світовий поштовий простір.

Висновки

Єдина національна система зв'язку України є важливим сектором економіки, що демонструє стійке зростання доходів і є вагомою складовою ВВП. Управління й регулювання в галузі зв'язку здійснюється державою, яка приділяє значну увагу її розвитку і визначила відповідними законодавчими й нормативно-правовими актами пріоритетною одну з її складових – телекомунікації. Для успішного виконання передбачених у галузі зв'язку завдань потрібно розробити ефективні механізми їхньої реалізації і передбачити необхідні для цього кошти в державному бюджеті, сприяти залученню приватних і інших інвести-

ційних джерел. Отже, галузь зв'язку в Україні має стабільний розвиток, тому в перспективі є ймовірність інтеграції ЄНСЗ в Європейську і Глобальну інформаційні інфраструктури.

Література

1. Стан і розвиток зв'язку в Україні за 2010 рік: Статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – К.: 2011. – 34 с.
2. Доповідь про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2011 рік. – [Електронний ресурс] /– Національний центр електронного урядування. – Режим доступу: http://nc.gov.ua/menu/publications/doc/elektronn_urad_report2011.doc/. – 21.02.2012 р. Назва з екрана.
3. Річний звіт Національної комісії з питань регулювання зв'язку України за 2010 рік. – [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. – Режим доступу: <http://www.nkrz.gov.ua/uk/activities/1238055440/>. – 15.02.2012 р. Назва з екрана.
4. Статистична інформація. Доходи від надання послуг пошти та зв'язку за 2011 рік. – [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – 24.01.2012 р. Назва з екрана.